

KLIKATÁ POUŤ K REGISTROVANÉMU PARTNERSTVÍ

**Jan Seidl: Od žaláře k oltáři.
Emancipace homosexuality v českých
zemích od roku 1867 do současnosti
Host, Praha 2012**

V loňském roce vydalo brněnské nakladatelství Host přelomovou monografii s názvem *Od žaláře k oltáři*, kterou napsal kolektiv autorů v čele s badatelem, pedagogem a překladatelem Janem Seidlem (nar. 1981). Autoři zde na základě bohatých pramenů – ať už se jedná o soukromou korespondenci či materiály úřední povahy (udání, záznamy ÚV KSČ apod.), ukázky z tisku, působení gayů a lesbiček v rámci emancipačního hnutí nebo zdokumentované výroky současných zákonodárců – demonstrují trnitou cestu, kterou se homosexuálové museli během dlouhých let prokázat až ke kýženému registrovanému partnerství, jež prozatím představuje nejvyšší metu jejich snažení. Čtenáři recenzované knihy s podtitulem *Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti* by mohli dle jejího názvu a priori soudit, že uzákoněním registrovaného partnerství v roce 2006 se proces emancipačního úsilí v této oblasti již završil, ale opak je pravdou. Jan Seidl v úvodu své práce uvádí: „... zmínku o »oltáři« v názvu monografie je třeba číst jako metaforu – neodkazuje ani tak ke stávajícímu institutu registrovaného partnerství [...], jako spíše k neukončenosti těchto procesů, jejichž aktéři ve všech obdobích sledovaných v této práci usilovali – a usilují i po uzákonění registrovaného partnerství – o přibližování psaných i nepsaných práv spojených s homosexuální situací k právním pojmům se se situací heterosexuální.“ V první kapitole – „Mechanismy a míra trestněprávní perzekuce homosexuality podle trestního zákona z roku 1852“ – se Jan Seidl společně s kolegou a nezávislým publicistou Lukášem Nozarem podrobně zabývá § 129 b) trestního zákona, jenž v českých zemích platil téměř po jedno století. Autoři se zde pokusili detailně zmapovat, jak tento paragraf, který přežil několik vládních garnitur, zasahoval

v praxi do osudů homosexuálně založených osob. Druhou kapitolu s názvem „Homosexuální“ jako nová entita v české společnosti v období rakousko-uherské monarchie“ uvádí privátní dopis z roku 1867 – adresovaný hannoverskému právníku Karlu Heinrichu Ulrichsovi (1825–1895), v němž se jistý český aristokrat vyznává ze svých platonických sklonů k mladým hochům. Ulrichs, veřejně činný průkopník v boji za práva homosexuálů, vypracoval vlastní teorii homosexuality – tzv. *uranismu*, který zjednodušeně vystihuje věta: „*Anima muliebris virili corpore inclusa*“ (*Ženská duše v mužském těle*). Na Ulrichsovu tezi homosexuality jako „projevu třetího pohlaví“ navázala řada osobností, o nichž Seidl pojednává v následujících podkapitolách. Za zmínku stojí kupříkladu spisovatel a dobrodruh Karl Maria Kertbeny (1824–1882), jenž podobně jako Ulrichs plédoval za zrušení trestnosti homosexuality a jemuž je připisováno autorství neutrálně zbarveného termínu *homosexuál*. V rámci druhého oddílu je dle mého soudu přínosná kapitola „Medicinalizace homosexuality“, která pojednává o pozvolných změnách v nahlížení na danou problematiku od poloviny 19. století. V této době se začíná operovat s „teorií vrozené inverze“, na jejíž bázi neměla být vrozená forma homosexuality – která byla klasifikována jako psychická porucha – přísně trestána, nýbrž léčena. Naopak homosexualita získaná byla považována za zhoubnou a odsouzeněhodnou. V českých zemích tyto ze zahraničí implantované názory propagoval profesor soudního lékařství Václav Bělohradský (1844–1896). „Spor Moderní revue a Naší doby“ je název další kapitoly, která taktéž spadá do druhého oddílu. V centru pozornosti zde stojí ostře sledovaný soudní proces z Velké Británie, který byl veden proti Oscaru Wildeovi. Tento dramatik, prozaik, básník a esejista obviněný z homosexuality rozpoutal vášnivou debatu i v našem soudobém tisku, přestože před vypuknutím celé aféry nebylo žádné z jeho děl do češtiny přeloženo. Na stránkách časopisu *Naše doba* se k Wildeovu skandálu vyjadřuje i redaktor pišící pod pseudonymem Sursus, a to pozdější první hlava Československa –

Tomáš Garrigue Masaryk. Třetí oddíl je věnován snahám o sociální emancipaci homosexuality v období první republiky. V samostatném Československu byli vtrvalými zastánci boje za odtrestnění homosexuálních styků například advokát František Čerovský (1881–1962) či psychiatr a sexuolog Hugo Bondy (1897–1939). Tento oddíl referuje též o homosexuálním tisku třicátých let – časopisech *Hlas sexuální menšiny* a *Nový hlas*. Navzdory veškerému úsilí vynaloženému jednak z řad odborníků, jednak z okruhu samotných homosexuálů se trestnost homosexuality v masarykovském Československu zrušit nepodařilo. K jejímu odtrestnění dochází paradoxně až v období „vlády jedné strany“, které zachycuje oddíl čtvrtý – „Zmírňování trestnosti homosexuality za komunistického režimu“. Poslední celek s názvem „Gay a lesbická emancipace v českých zemích od konce osmdesátých let 20. století“ se koncentruje zejména na homosexuální aktivismus po pádu komunismu až do roku 2011. V samém závěru kapitoly se hovoří o prvním festivalu Prague Pride, který vyvolal nevoli Hradu a jeho aktéři si „vysloužili“ označení „deviantní spoluobčané“. Václav Klaus prohlásil, že v tomto festivalu nevidí projev homosexuality, nýbrž „homosexuálnímu“, kterého se obává. Copak je špatného na tom, když ulicemi korzují zamilované páry opačného pohlaví? Nebo je snad lepší narážet na amnestované zločince s nekalými úmysly? Doufám, že budoucí kroky gayů a lesbiček nebudou muset kvůli zkratnému smýšlení některých politiků směřovat od oltáře zpět k žaláři. Autorům recenzované monografie nelze v žádném případě upřít erudici v daném oboru, ani smysl pro detail. Preciznost, s jakou Jan Seidl a kolektiv vypracovali poznámkový aparát, řadu příloh a několik rejstříků, zaslouhuje uznání. Každý z pěti výše popsaných oddílů doprovází bohatá bibliografie, z jejíž poctivého zpracování by si měli vzít příklad všichni tzv. rychlostudenti a plagiátoři nejruznějších akademických prací. Přes všechny klady, kterými kniha bezesporu disponuje, působí místy trochu fragmentárně. Domnívám se, že za tímto dílčím nedostatkem může stát snaha autorů podat čtenáři co nejobsáhlejší penzum informací.

Dále bych titulu vytkla některé spekulace, jimiž se autoři – podle mého názoru – pohybují na tenkém ledě. Kupříkladu: „...vystoupení Moderní revue v souvislosti s Wildeovou aférou spadá do období, kdy byl Jiří Karásek ze Lvovic hluboce ovlivněn svým vztahem s přítelem, který žil ve Vídni, kam za ním Karásek dojížděl. Třebaže neznáme jeho identitu, z Karáskových Pamětí vyplývá, že jejich vztah trval asi čtyři roky... Stejně tak je ovšem možné, že údaje o vídeňském příteli jsou alespoň zčásti Karáskovou záměrnou mystifikací.“ V poznámce stojí: „Bohemista Roar Lishaugen shrnuje, co Karásek o svém vídeňském příteli prozradil: byl potomkem českého hraběcího rodu, který se proslavil v rakouských dějinách. [...] v literárněvědném bádání došlo k několika pokusům o určení identity Karáskova vídeňského přítele, avšak žádný nebyl korunován úspěchem. [...] domníváme se [Jan Seidl a kolektiv], že pakliže by nešlo o Karáskovu fikci, mohla by tato osoba být totožná s Podřipským anonymem, a tedy případně i s českým šlechticem, který si roku 1867 dopisoval s Karlem Heinrichem Ulrichsem. V tom případě by se narodil kolem roku 1841, v době známosti s Karáskem by mu bylo kolem padesáti let a zemřel by ve věku přibližně osmdesáti let.“ Monografie *Od žaláře k oltáři* představuje bezpochyby pozoruhodný titul, a to nejen v oblasti studia homosexuality a její emancipace; přináší i cenné informace z dalších oborů, ať už jde o sociologii, historii, právo, medicínu či literaturu. Bohužel recenzovaná kniha pokulhává jazykově, čímž snáším kritiku na hlavy redaktorů, kteří v textu ponechali některé do očí bijící nečeské formulace. Pro ilustraci uvádím například výraz „*homosexuální situace*“ namísto situace homosexuálů (viz úvodní citace Jana Seidla); „[...] kdy byl Jiří Karásek ze Lvovic hluboce ovlivněn svým vztahem s přítelem“ (viz excerptce výše) – zde je možná jen vazba „vztahem k příteli“; nesprávně „*stejně tak*“ se objevuje místo „práve tak“ aj. Navzdory jazykovým prohřeškům však považuji knihu *Od žaláře k oltáři* za dobrou volbu pro všechny čtenáře, kteří se chtějí blíže seznámit s otázkami a problémy homosexuality ve společenském kontextu.

Marika Kimatraiová

MEZIVÁLEČNÉ FILMOVÉ ČASOPISY A JEJICH ČTENÁŘI

**Markéta Lošťáková: Čtenáři
filmu – diváci časopisu. České filmové
publikum v letech 1918–1938
Pistorius & Olšanská, Příbram 2012**

Edice Scholares příbramského nakladatelství Pistorius & Olšanská vychází od roku 2003 a je realizována v rámci semináře nakladatelské praxe, který probíhá v Ústavu pro českou literaturu a literární vědu FF UK. Nejnovějším přírůstkem edice je útlá, příjemně vypravená knížka, přičemž její obsah tentokrát pochází rovněž z pražské Filozofické fakulty UK. Jedná se o publikaci Markéty Lošťákové *Čtenáři filmu – diváci časopisu*, jejímž jádrem je oceňovaná autorčina magisterská práce.

V centru pozornosti autorky stojí prvorepublikové filmové magazíny a časopisy, jejichž počet rapidně narostl po roce 1918, podobně jako nastal rozmach celého kinematografického průmyslu. Poctivou analýzou materiálu Lošťáková identifikuje způsoby navazování komunikace mezi filmovými periodiky a recipientem, obzvláště si pak všímá obrazů publika v těchto tiskovinách. Sleduje tak na jedné straně strategie, jimiž časopisy oslovovaly masové diváctvo a udržovaly jeho zájem, na straně druhé konstruuje představu ja-

kehoši modelového čtenáře filmových časopisů.

Prvním krokem badatelky je logicky evidence dostupných pramenů, jejich klasifikace a charakterizace. Poukazuje na poměrně velké množství filmových časopisů mezi válkami, z nichž se ovšem velká část neudržela na trhu ani celý rok. Konstatována je výrazná odvozenost magazínů od amerických vzorů, včetně přebírání hotových textů a způsobů propagace, což souvisí s celkovou dominancí hollywoodské filmové produkce v Československu i ve světě od 1. poloviny 20. let. Lošťáková si také všímá, že diskurs filmových časopisů kopíroval způsob narace typický pro kinematografii (např. u životopisů hereckých hvězd) a postupy brakové literatury. Filmový divák a čtenář zábavných filmových magazínů jsou následně včleněni se čtenářem brakové literatury do kategorie masového konzumenta popkultury. Autorka tak předpokládá, a nejspíš oprávněně, že diváky komerčních filmů a čtenáři zábavních periodik či triviálního čtiva byli titíž lidé. Přesto z dobových reakcí vyplývá nadhodnocování knihy (a divadla) oproti kinematografii, jejíž recipienti jsou považováni za pasivnější, a tudíž snáze ovlivnitelné. Paradoxně tak „*literatura, byť braková, byla pro mravokárce mnohdy cennější než hraná kinematografická produkce*“ (s. 32). Stereotyp kina jako nebezpečně působivého, zneuží-

teľného a mravnost ohrožujícího média pak přetrvával až do konce 20. let – ztemnělý kinosál byl např. považován za místo sexuálního obtěžování a chaotické nedisciplinovanosti. Ona mravokárnost je projevem intenzivní snahy o formování (vkusu) masového publika pomocí osvěty, což se ukazuje jako důležitý moment kulturních dějin první republiky. Za nejhoršího poškozovatele mravů byla pokládána pornografie, ale také proti zábavným magazínům a obecně proti kýči byl veden nelitostný boj.

Mezi základní strategie, jimiž filmové časopisy udržovaly pozornost masových čtenářů, patří podle Lošťákové sebechvala a pomlouvání konkurence, odsouvání žádaného materiálu (např. soutěže), iluzorní dialog s recipientem, anketa, různé druhy her nebo romány na pokračování. Klíčová strategie se pak odvíjí od skutečnosti, že většina z periodik byla orgánem některé filmové distribuční korporace, která je financovala. Magazíny totiž vytvářely zdání, že jsou součástí světa showbiznisu, který je vyplněn nablýskaným životem hvězd, slávou, bohatstvím a nevěděními zážitky. Skrze časopisy mělo být možné přiblížit se tomuto ideálnímu světu. Na jejich stránkách čtenáři proto nacházeli rady, jak se stát hercem, doplňované stereotypními příběhy o proslavení původně neznámých hvězd. Iluzi dosažitelnosti herecké kariéry

přítom podporovala dobová standardizace filmových charakterů, a tedy zastupitelnost různých herců a hereček v jimi představovaném typu. Ilustrativní je v tomto smyslu úsměvná kauza Willyho Čakana, což byl podivín, jenž ve 2. polovině 30. let bombardoval svými dopisy listárnu *Kino-revue* a sverpě se dožadoval šance zazářit ve filmu, neboť se považoval za inkarnaci Rodolpha Valentina, slavné filmové hvězdy 20. let. Čakan neváhal v zájmu splnění svého snu dokonce fingovat vlastní sebevraždu a stal se sledovaným úkazem. Otázkou ovšem zůstává, zda celý jeho případ, který se těšil velkému zájmu čtenářů, nebyl redakčním falzem. Dalším otázkou je, zda dnešní konzumenti zábavních magazínů na lesklém papíře dokážou lépe odolávat jejich manipulativním, v mnohém sofistikovanějším technikám. Jak Lošťáková v závěru podotýká, současná oblíbenost fenoménu typu Superstar by tomu příliš nenasvědčovala.

Momenty podobné Čakanově kauze nicméně prokrvují někdy poněkud suchý a popisný výklad. Kniha pravděpodobně zaujme pouze úzký okruh specializovaných odborníků, spíše než o filmové vědce by ale mohlo jít o zástupce mediálních studií.

Zdeněk Brdek